Αριστοφάνη, *Βάτραχοι*
Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος

Οι *Βάτραχοι* αποτελούν ίσως τη δυσκολότερη για το σημερινό θεατή -συνακόλουθα και για τον σκηνοθέτη- κωμωδία του Αριστοφάνη. Το θρησκευτικό μυστήριο μιας αλλότριας πλέον θρησκείας, το ζητούμενο της τέχνης ως κοινωνικής ανάγκης, η υψηλή φιλολογική κριτική της αισχυλικής και ευριπίδειας τραγωδίας, δεν αποτελούν αυτονόητο όχημα για να αγγίξει μια σημερινή παράσταση το σύγχρονο θεατή, για τον οποίο ο Διόνυσος είναι γραφική μυθολογική φιγούρα, η τέχνη προσωπική υπόθεση ή καταναλωτικό αγαθό και ο Αισχύλος και ο Ευριπίδης οπωσδήποτε πολύ πιο ανοίκειοι απ' ό,τι για το κοινό του 405 π.Χ. Συγχρόνως, το έργο θέτει μείζονα ερωτήματα, σχεδόν μεταφυσικής τάξεως, χωρίς βεβαίως να απαλείφει την πολιτική διάσταση της αρχαίας κωμωδίας, της οποίας ουσιαστικά αποτελεί το τελευταίο σωζόμενο κείμενο.

Ο κ. Χατζάκης που το ανέβασε φέτος με το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος διέκρινε σύμφωνα με το προλογικό του σημείωμα που δημοσιεύεται στο πρόγραμμα "χαλαρή δομή". Φοβούμαι πως πρόκειται περί παρεξηγήσεως. Η δομή των *Βατράχων* είναι σαφής και άτεγκτη, τουλάχιστον όσο και όλων των προγουμένων αριστοφανικών κωμωδιών: Ποιητική υπόθεση εργασίας, στρατηγική επίτευξης, παρεπόμενα, παραβατική απεύθυνση, αγών, λύσις. Πού έγκειται άραγε η "χαλάρωση"; Ενδεχομένως, αυτή η υποτιθέμενη χαλαρότητα είναι που οδήγησε το σκηνοθέτη σε μια παράσταση με αρκετή ασάφεια ύφους και όχι λιγότερη θεατρική "μουτζούρα". Η ίδια δομή σε επίπεδο κωμικού μύθου συνίσταται στα εξής:

Ο Διόνυσος ζητεί ποιητήν σωτήρα της πόλεως, καταδύεται στον άλλο κόσμο σε ταξίδι μυητικόν, αυτός ο πρώτος μύστης, έρχεται αντιμέτωπος με τις συνέπειες του εγχειρήματός του, καθώς ένα ανεστραμμένο κάτοπτρο αντανακλά όλα τα ήθη του πάνω κόσμου στον κάτω και τέλος ασκεί διαιτησίαν στον αγώνα των μεγίστων ποιητών που εκπροσωπούν την αρχαϊκή και τη νεωτερική-σοφιστική τραγωδία, προκειμένου να εγκαθιδρυθεί η αυθεντία του ενός που επιλέγεται επίσης ως λύση για τον κόσμο των ζωντανών. Η τραγωδία έχει Χορό Μυστών και Παραχορήγημα κοαζόντων Βατράχων· ο πρώτος αντανακλά το πικρό περιεχόμενο, ο δεύτερος την κωμική εξωστρέφεια.

Ο θεός είναι μέγιστος και συγχρόνως γελοιωδέστατος. Ο δούλος συνομιλεί μαζί του στο ίδιο επίπεδο αξιοποιώντας την κωμική ελευθερία που του επιτρέπει η ιδιότητά του, πρώτον ως ζώντος ανθρώπου σε ένα περιβάλλον θεών και νεκρών, δεύτερον ως θεατρικού κωμικού στερεοτύπου που επωμίζεται την αναγκαία ασέβεια.

Η παράσταση του κ. Χατζάκη ουσιωδώς θόλωσε τα νερά. Μετέτρεψε τους Μύστες σε πρόσωπα ενός μελαγχολικού τσίρκου ολίγην σχέση έχοντος με τα σοβαρότατα λυρικά που καλούνται να εκτελέσουν, ώθησε τους Βατράχους σε κακώς εννοούμενο "αριστοφανισμό" και επέτρεψε στους ηθοποιούς να διαχειριστούν τα πράγματα κατά το δοκούν και το κατά δύναμιν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του κ. Σαντά, τον οποίο ο κ. Χατζάκης άφησε να διακωμωδεί τον Ευριπίδη για τους εντελώς λάθος λόγους από αυτούς για τους οποίους τον παραλαμβάνει ο Αριστοφάνης. Ο Ευριπίδης εκπροσωπεί την αποθέωση του λόγου κι ο κ. Σαντάς προσπαθούσε να μας κάνει να πιστέψουμε ότι είναι ένας σχεδόν δυσφασικός μπαλαφάρας. Ο Αισχύλος των *Βατράχων* δεν κερδίζει έναν φαιδρό ξεγάνωτο τενεκέ, αλλά έναν διακεκριμένο ομότεχνο που εκπροσωπεί άλλη εποχή κι άλλα ήθη. Ο Αριστοφάνης είναι βεβαίως με το μέρος του Αισχύλου, αλλά αντιμετωπίζει τον Ευριπίδη με μέσα πολύ υψυλότερα από αυτά στα οποία κατέφυγε ο κ. Σαντάς.

Κατά τα λοιπά, ο Αλέξανδρος Μυλωνάς πρότεινε μόνος του μια ενδιαφέρουσα φιγούρα, μόνο που εστερείτο πλήρως αντιπάλου και πώς να κάνεις αγώνα μόνος σου,

ο Χρήστος Στέργιογλου στάθηκε επαρκώς, χωρίς υψηλές κορυφές στον Διόνυσο, ενώ η παράσταση είχε ένα ουσιαστικό κέρδος: τη νικηφόρα είσοδο του Βασίλη Χαραλαμπόπουλου στην αριστοφανική κωμωδία. Κωμικός αναμφιβόλως ταλαντούχος, αν και δεν βοηθήθηκε από την παράσταση αξιοποίησε στο έπακρον το λαϊκό κωμικό στίγμα του, απέφυγε επιμελώς χοντράδες, μπαλαφαριές και ευκολίες, και μάλιστα επωμιζόμενος έναν ρόλο-τύπο που εύκολα θα μπορούσε να τον οδηγήσει σε ανάλογες ατραπούς, προσήλθε σεμνά και ουσιαστικά για να σταθεί η μεγαλύτερη παρηγορία μιας μάλλον νεφελώδους παράστασης.
Κατά τα λοιπά, το σκηνικό της κ. Δρίνη μάλλον επέτεινε τη σύγχυση, καθώς τα δυο επίπεδα που δημιουργούσε το δέντρο -της ζωής(;)- εύλογα παραβιάζονταν αφήνοντας αναιτίως ορισμένες σκηνές, όσες ήταν εφικτό, να παίζονται στους κλώνους του, τα κοστούμια της κ. Μπρέισουελ κινήθηκαν ακραία από το πολύ καλό –αλλά αναιτιολόγητο θεατρικώς- γούστο έως το κιτς στο Χορό των Βατράχων, η κ. Σουέντος παρέδωσε μουσική χωρίς καμιά επικοινωνία με το έργο, ενώ ο κ. Ρήγος οργίασε χορογραφικά, μάλλον προσπαθώντας να επιβληθεί στο σκηνοθέτη του παρά να αναδείξει τη σκηνοθεσία.

ΕΛΣΑ ΑΝΔΡΙΑΝΟΥ